

Planetak ez du negoziatzen, desazkundera egongo da bai ala bai”

JOAN JOSEP BOSH
EKONOMILARIA ETA ATTAC-EKO KIDEA

Bartzelonan jaio zen 1965ean, baina Iruñean bizi da aspaldi. 2014an egin genion elkarrizketa, Podemos Europako Legebiltzarrera aurkeztu eta lehen ezustekoa eman zuenean; Nafarroako zerrenda burua izan zen orduan. Nafarroako Attac-eko kidea da, ekonomialari independentetzat du bere burua, eta bere bulegotik egiten du lan aholkularitza lanetan. Grina handiz mintzo da eta oso pedagogikoa da.

 XABIER LETONA **JOSU SANTESTEBAN**

Akaso Bigarren Mundu Gerraz geroztik bizi dugun krisi ekonomiko handienaren aurrean gaude?

Bai, hala da. BPGren erorketa dagoneko 1920ko crack-ean izandakoaren neurrikoa da. Hau ordutik gertatutako erorketarik handiena da. Batetik, mundu osoan eragin du, Txina eta AEBko ekonomietatik hasita; bestetik, inoiz ikusi gabekoa gertatu da, eskaintza krisia eta eskari krisia batera etorri direla. Hau da, produkzio ahalmena behera etorri da, herritarrek ezin direlako lanera joan, eta sektore askotako kontsumoa zuzenean desagertu da. Honek guztiak aldaketa sozial handiak ekarriko ditu, lanean, kalera ateratzerakoan, bidaiatzerakoan...

Konpara dezakezu krisi hau 2008koarekin?

Hura finantza krisi bat zen eta tamainan orain biziko duguna baino txikiagoa. Hura etorri zen bankuen sektorean egondako gobernantza txarraren ondo-

rioz: ohiko bankuak, eta baita ere itzalpeko bankuen mundua, hau da, inbertsio funtsak, pentsio funtsak dituzten aseguru konpainiak eta beste hamaika. Egia esan, ohiko banku komertzialak txukun samar daude, baina itzalpeko bankuen sektorea ez da behar beste lotu, eta desoreka handiekin heldu da krisi honetara. Ikusteko dago, baina krisi honek asko eragiten badio, gizartean nabaritutako den eragina basatia izango da.

Gobernuetatik berdin ari dira jokatzeko herritarrei eta enpresa munduari bideratzen zaizkien laguntzetan?

Argi ikusten da enpresa munduak Espainiako gobernuan duen eragina askoz handiagoa dela herritarrok duguna baino. Horrelako egoera batean neurriak hiru eratakoak izan daitezke: bat, estatuak dirua ematen du; bi, dirua uzten du; edo hiru, zordunaren eta hartzekodunaren arteko epeak luzatzeko arauak jar-

tzen ditu. Oraingoan, estatuak sostengua eman dio herritarrari ordainketak atzeratzeko: hipoteka, alokairua... baina horrekin arazoa bakarrik atzeratu egiten da. Autonomoei bai eman dizkie laguntza zuzenak, 1.000 bat euro hileko eta pertsonako. Baina, bestetik, estatuak oso gogor jokatu du herritarrek erakutsi beharreko agiriekin, orain horiek lortzea oso zaila da eta.

Enpresei emandako diru-laguntzetan, ordea, ez da halako baldintzarik egon. Funtsean, aldi baterako enplegu erregulazioetan (ABEE) bakarrik eskatzen zaie enplegua mantentzeko konpromisoa hartzea. Berdin da enpresa ondo doan edo larri dabilen, estatuak soldatak eta gizarte segurantzaren kuotak bere gain hartu ditu. Min ematen dit sekulako irabaziak dituzten enpresak edo hemen ia zergarik ordaintzen ez dutenak ABEE horiek jasotzea. Horrez gain, biziki haserretzen nau patronalak dioenean enplegua sortzen duela: "Tira, ba sortu ezazue orain!". Gezurra da enpresek enplegua sortzen

duela, enpresek lan gaitasuna erosten dute. Eskariak sortzen du enplegua, eta eskaririk gabe ez dago enplegurik.

Zor publikoa are gehiago handituko da. Nola egin beharko litzaioke aurre zorrari, berriz ere herritar xumeek ordaindu ez dezaten?

Gaur egun dauden arauekin zor hori ordaindu egin behar da. Baina jakina, arauak alda daitezke eta hori da egin beharko litzatekeena. Europar Batasuneko Itunaren 123. artikulua dio bankuek ezin dietela dirurik mailegatu zuzenean estatuei. Ordua da arau hori aldatzeko, Europako Banku Zentralak (EBZ) estatuei zuzenean eman diezaizkien maileguak inongo interesik gabe. EBZk modu asko ditu egoera hau bideratzeko gizarteak minik hartu gabe: adibidez, estatuak berarekin dituzten zorrak kitatzea, hauen zorraren zati bat EBZren balantzeetan dago eta; hori egin dezake proportzioan biztanle kopuruaren arabera, BPGaren arabera...

modu asko ditu. Bigarren modu bat: zor gehiago eman, baina hau betikotuz, hau da, zorra hor dago baina inoiz ez da ordaindu beharko; praktikan berdintsua da. Eta hiru, gastu publikoa zuzenean handitzea, EBZk estatuei dirua emanaz.

Eta zergatik ez dituzte arau horiek aldatu nahi?

Azalduko dizut gaia Espainiako Estatuen zor publikoa aintzat hartuta. Honen zor publikoa gaur egun 1,2 bilioi eurokoa da, eta gaur egun arte interes gisa ordaindu duen kopurua 600.000 milioi eurokoa da. Hau da, Espainiak bere dirua egiteko soberania balu eta dirua zero interesera jasoko balu, egun duen zor publikoaren erdia desagertuko litzateke. Eta nora joan da dirutza hori? Finantza sektorera, zor publikoan inbertitu duten aurreztaileengana.

Askok aipatzen da aberatsenei zergak igotzea, eta toki batzuetan egiten ari dira.

Badira proposamenak, baina hauek ateratzea ere gaitza izango da. Attac-etik proposatzen ari gara super-aberatsei zergaz igotzea. Munduko 60 pertsona aberatsenek munduko biztanleria erdiak adinako aberastasuna dute. Horien aberastasunari %1eko zerga jarrita, haien bizitzetan ez legoke inolako aldaketak eta, aldiz, estatu askotako zor publikoak nabarmen gutxituko lirateke eta herritarrei eskainitako laguntzak hobetu ere bai.

Beste zerga posible bat da finantza eragiketei jarraitakoa, balioko lukeena baita ere dagoen finantzarizazio itzel horri aurre egiteko. Munduko estatu guztietako zor publikoa batuta 58 bilioi dolarrekoa da gutxi gora-behera. Baina lehen aipatu dugun itzaleko finantza sektore horrek –ohiko bankuek apartekoa– kontrolatzen dituen aktiboen kopurua 180 bilioikoa da. Hau da, arautu gabeko sektore honek kontrolatzen duen dirua estatuen zor publikoaren hirukoitza da. Beraz, irtenbideak badira, baina topo egiten dute planetako gobernu garrantzitsuenak presionatzen dituzten finantza lobby horiekin.

EBko estatueta ere ez dago adostasunik sortuko den zor publiko hori ordaintzeko. Non dira gakoak?

Funtsean galdera handia zera da: zorra EBko estatu guztien artean berdin ordainduko da ala ez? Hiru galdera nagusi daude. Bat, estatu bakoitza bere aldetik doa ala ez? Noski, zor publikoaren, merkatuan, estatu aberatsenak lor ditzakete interes hobeak bakarrik joanda denek batera eskatuta baino. Bi, EBren laguntzak baldintzatuak dira ala ez? 2008koak baldintzatuak izan ziren. Eta hiru, dirua itzuli beharko da ala ez? MEDE (Egonkortasunerako Europar Mekanismoa) edo SURE (langabezirako diru-laguntzak) planetako dirua mutualizatutakoa da, EBren izenean ematen da, baina baldintzekin.

Ezker eskuin hazkunde ekonomikoak jarraitzen du izaten gure eredu ekonomikoaren ardatza eta badirudi munduan anatema dela desazkunde planifikatua aipatzea.

Oraingo osasun krisiarekin anatema hori egun gutxitan desegin da. Ez dut zalantzarik, desazkunde hori bai ala bai gertatuko da. Bi mende nahiko izan dira, humanitateak milioika urtetan

sortutako energia fosila xahutzeko eta izandako hazkunde ekonomiko basatia horren gainean eraiki da. Baina hori laster bukatuko da, nire lagun batek dioen moduan “planetak ez du negoziatzeko”, produkzioa jaitsiko da bai ala bai, energia berriztagarriek ez dutelako gaitasunik orain arteko ereduari eusteko. Auzia zera da: desazkunde hori emango da trantsizio bidez edo kolapso batekin? Koronabirusarekin argi ikusi da hori, ez zen ekonomia gelditu nahi, baina birusak ez dizu negoziatziorako aukerarik ematen, gelditu behar duzu eta kito. Mundu guztiak biolina josten jarraitzen du, baina Titanic-a esaten ari da hondoratzen ari dela.

Parte hartu dut Nafarroako Gobernuaren programa ekonomikoaren eztabaida batean eta hor bi hitz dira nagusi: lehiakortasuna eta hazkunde. Eta han nengoen ni, desazkundera planifikatu behar dela zioen zoroa. Desazkunderako prestatzen ez bazara, gertatuko zaizu koronabirusaren etorrerarekin bezala, ez geundela prest. Badira desazkunderako ereduak, baina noski, bizimodua ez da egungoa izango. Esaterako, ahaztu gaitezen 30 urte egin aurretik bost kontinenteak ezagutzearekin. Ez du zentzurik Ameriketako marakuya jateak Nafarroako Erriberan fruta dagoenean.

Orain asko hitz egiten ari da enpresen birlokalizatzeaz, hau da, berriz etxeratzeaz. Azkartuko da fenomeno hori munduko ekonomian?

Ezinbestekoa izango da, une batean ezinezkoa izango baita da mundu mailan dagoen garraio mugimenduari eustea. Horregatik da hain garrantzitsua egokitzen hastea ekonomia berri horretara, non dena gertukoagoa izango den. Zergatik ez ditugu maskara nahiko izan hemen? Txinan egiten zirelako. Horregatik ez ginen prest. Gainerako guztia ere berdin, beraz prestatu gaitezten.

2008ko krisian asko aritu ginen hainbat kontzeptuz, adibidez

Nafarroako Banku Publikoari buruz. Posible da halakorik Nafarroan?

Jakina, eta hori da Attac-etik gomendatzen duguna. Europar banku publiko asko daude, oro har pribatuek baino kaudimen hobeak dute eta beharrezkoak dira. Kontua da zein eredu nahi dugun eta zein tamainakoa. Azken finean, krisi honek eredu ekonomiko-sozial egoikiagoa eraikitzeke aukera ematen digu eta banku publikoarena ere

testuinguru horretan sartu behar da. Ahalik eta neurri handienean publiko berreskuratzeko aukera dugu, adibidez osasun publiko. Bankiarekin, adibidez, hori egin behar zen, erreskatatu eta publiko egin. Hainbat industria alorrekin ere berdin. Zer gertatu behar da, orain hainbat enpresa ez ixten lagundu behar duela estatuak, gero

hauek berriz irabaziak dituztenean akziodunen artean bana ditzaten?

Errenta publiko unibertsalaz ere asko hitz egin da egunotan. Gaia aspaldi bultzatzen duen Joan Raventosek, adibidez, ezkerretik proposatzen du eta PPko ekonomia ministroa izan zen Luis de Guindosek eskuinetik. Nola ikusten duzu?

Ez dute gauza berberaz hitz egiten. Eskuinetik une honi erantzuteko emergentziatzeko errentaz ari dira, karitateko ekintzat bat herria altxa ez dadin. Raventos, aldiz, oso aspalditik ari da gaia jorratzen unibertsitatean, ikerketa sakonekin; nik aztertu dut berak egindakoa eta oso bideragarria iruditzen zait. Bere proposamena da oinarritzko errenta, unibertsala eta baldintzarik gabekoa. Hau da, herritar guztiek jasoko lukete, baita Amancio Ortegak ere. Azken honek, jakina, errenta aitortzen bidez, gero askoz gehiago ordaindu beharko luke. Baldintzarik gabe izatea garrantzitsua da, burokrazia asko errazten duelako eta ez diolako inori estigma-rik jartzeko: gaur egun, errentaren bat jasotzeko belaunikatu behar duzu eta txiroa zarela frogatu. Zerga sistema ere aldatu beharko litzateke. Azken hamar urteetan sozietate zerga erdira jaitsi da,

baina enpresen irabaziak ez dira erdira jaitsi, beraz hor zerbait gaizki egiten ari da. Batzuek diote errenta horrek bultzatuko duela jendea lanik ez egitera, baina aztertu dutenen esanetan horregatik beharko luke errentak oso oinarritzkoa, bizirautekoa, eta diotenez, herritarrek hori jasota ez diote lan egiteari uzten.

Egungo egoeran zer aholkatuko zenioke Nafarroako Gobernuari?

Haiekin egindako eztabaidetan desazkundera planifikatzeko esan diet, baina ez didate kasurik egiten. Hemen talentu handia dago herritarren artean eta hori baliatu behar da. Berlokalizazioaz eta kontsumoaz ere hitz egin genuen: ezin da kotxeen esportazioarekin itsutu. Sentitzen dut, baina ibilgailu pribatuen sektorea desagertzera doa. Tren lasterrarekin daude kezkatuak, duela gutxi aireportua handitu zen... Mugikortasunaren apustua gertukoa izan behar da, ekologikoagoa, herri eta hirien artekoa, abiadura handiko bideen eredia indartu gabe. Koronabirusa iritsi denean ohartu gara zer den oinarritzkoena: ar-

nasa hartzea, jatea eta afektu sozialak izatea, norbaitek deitzea eta "zer moduz zaude" esatea, besarkada bat ematea.

Eta herritarrei?

Saia daitezela ekosistemaren zaintzarekin bat datozen bizimodu ereduakin bizitzen: gertuko dendetan kontsumitu, bizikleta eta zapata gehiago... Kontua ez da atzera egitea, datorkigunaren aurrean prestatzea baizik. Gobernuek bakarrik ez, guk ere atera behar ditugu ondorioak bizi dugun egoera honetatik. Krisiak beti ematen du aldaketarako aukera. Beharbada gobernuak orain harikorrak dira eta baliatu behar dugu hori, bakoitza dagoen lekutik, denon artean haienganako presioa handitzeko.

Baikorra zara?

Uste dut egoera honetatik ateratzen garenean, gehiengo murgilduko dela lehengoan eta iraganeko akatsak errepikatuko ditugula. Baina honek bere arrastoa utziko du, bere garaian Espainian M15-ak utzi zuen moduan adibidez, eta herritarren kontzientziak gora

egingo du, une batean kontzientzia maila horrek gobernuetan aldaketak bultzatzeraino. Feudalismoak kapitalismorako trantsizioa lau mendekoa izan zen, eta ez zen berdin gertatu leku guztietan, ezta intentsitate berarekin ere. Errusiara kapitalismoa 1990ean iritsi zen eta Txinan 2000ren bueltan. Pixkanaka kapitalismotik guztien onurarako ekonomia goazela uste dut. ●

MARCOS
okindegia

**Benetako
antzinako ogia**

© 943 450 966
Ubarburu pasealekua, 113
Astigarraga (Gipuzkoa)